

Ekolsunds slott

Återskapande av

Ekolsunds

dammsystem

Ekolsunds vattenpark med dess dammar har med hjälp av den lokala naturvårdssatsningen (LONA) genom Naturvårdsverket mottagit stöd för att få vattenparken restaurerad under år 2024-25. Arbetet påbörjades praktiskt första veckan i september. Arbetena har utförts av lokala entreprenörer med sina rötter i närområdet.

Statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt, Kulturmiljöenheten Länsstyrelsen i Uppsala län och Stiftelsen Ekolsunds slott och park är finansiärer för genomförandet av detta projekt.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	2
Sammanfattning och bakgrund	3
Ekolsunds vattenpark och barockträdgård – en historia i vatten, viljor och visioner	4
Ekolsunds vattenpark i ett större sammanhang	6
Projektets delar	8
Åtgärd 1: Restaurering av Canalen – ryggraden i Ekolsunds vattenpark	9
Åtgärd 2: Restaurering av dammen Stjärnan – Lycksalighetens ö	11
Åtgärd 3: Restaurering av Lilliandammen – kultur, vatten och siktlinjer i balans	13
Naturvårdsvinster genom restaureringen	15
Riskbedömning	15
Miljöbalken 11 kap. 12 § – Bedömning av vattenverksamhetens omfattning och påverkan	17
Kulturmiljö	19
Vetenskapligt intresse och framtida studier	20
Skötselplan	21
Checklista vid inspektion	23
Avvikelser från projektansökan	25
Oväntade resultat och framtida möjligheter	25
Slutord	26
Bilaga	27
Medverkande	28
Källor	28

Canalen mot öster i starten av arbetena

Sammanfattning och bakgrund

Ekolsunds slottspark är en av Sveriges mest betydande historiska vattenparker, anlagd i etapper från 1630-talet till 1700-talets mitt. Anläggningen bär spår av visionära gestalter som Åke Tott, Clas Tott och arkitekter som Jean de la Vallée och Nicodemus Tessin d.ä., och utgör en unik kombination av tidig barock trädgårdsdesign och teknisk vattenhantering.

Projektet som genomfördes 2024–2025 syftade till att restaurera tre centrala delar av vattenparken: Canalen, Stjärnan och Lilliandammen. Målet var att återställa vattenflöden, synliggöra historiska strukturer, förstärka kulturmiljön och samtidigt främja ekologiska värden i området. Arbetet utgick från bevarade kartor, historiska dokument och genomfördes med antikvarisk medverkan av Claes Ellehag.

Arbetena omfattade:

- **Canalen** rensades från sediment längs hela sin sträckning, vilket innebar att över en kilometer strandzon återställdes. Kantstensättningar frilades på flera sträckor, och kanalens funktion som vattenreservoar för parken säkerställdes på nytt.
- **Stjärnan**, den högst belägna dammen, rensades från sediment och återfick sin markerade vallgravsform. En ny valvbro installerades i dammens norra kant för att möjliggöra transporter och synliggöra vattnets väg runt ön.
- **Lilliandammen** återskapades i sin historiska placering och form. Dammen rensades från sediment, dess centrala del markerades, och en ny vattennivå etablerades som möjliggör långsiktig bevarande av både natur- och kulturvärden.

Materialet från rensning och muddring kunde hanteras lokalt i anslutning till arbetsplatserna, vilket minimerade transporter och därmed projektets miljöpåverkan.

Under arbetena påträffades inga lämningar som krävde arkeologisk åtgärd, men mindre fynd av glas, porslin och tegel bidrog till ökad förståelse för områdets brukshistoria. Därtill frilades strukturer som det stensatta diket väster om Lilliandammen och resterna av dammen Gerben, vilket öppnar möjligheter för framtida restaureringsinsatser.

Projektet har därmed bidragit till att återge Ekolsunds slottspark en större del av sin historiska läsbarhet, förstärkt vattenparkens ekologiska funktion, och lagt grunden för fortsatt långsiktig skötsel enligt en ny vård- och skötselplan.

Canalen mot väster under arbetets gång

Ekolsunds vattenpark och barockträdgård – en historia i vatten, viljor och visioner

Ekolsunds trädgårdshistoria är inte bara en lokal angelägenhet – den är ett monument över svensk trädgårdskonst, arkitektur och aristokratisk representation från 1600-talet och framåt. I flera omgångar har stora visioner tagit form genom teknisk innovation, arbetskraftsintensiva projekt och ett estetiskt språk som speglar såväl kontinentala influenser som dynastiska ambitioner. Med start redan på 1630-talet blev Ekolsund platsen för några av de första och största renässans- och barockträdgårdarna i landet – ett föregångsprojekt som i flera avseenden föregick det mer välkända Drottningholm.

Åke Totts dröm: Fransk renässans möter militär precision

Åke Henriksson Tott, fältmarskalk, riksråd och en av stormaktstidens mest inflytelserika adelsmän, var den första som på allvar började forma Ekolsunds landskap till en trädgård av kontinentalt snitt. Redan 1636 finns dokumenterade planer på broderikvarter av fransk typ, ruddammar och fontäner, med särskilda ritningar över en lång vattengrav daterad till 1638 (Å.T:s samling, Riksarkivet).

För att förverkliga sin vision engagerade han Simon de la Vallée, nyss inkallad från Holland – en av den tidens främsta arkitekter med kunskap i både holländska och franska trädgårdsideal. Visionen var storslagen: en lustpark med geometriska kvarter, spegeldammar, fontäner och kanaler, anlagda med hjälp av soldater, dalkarlar och ryska krigsfångar – i kombination med import av tiotusentals träd och växter från Holland. Franska experter kallades in för att säkerställa utförandet, vilket var anmärkningsvärt och närmast kungligt i en tid då adeln oftast nöjde sig med mindre ambitioner.

Claes Totts barockvision och Tessins genombrott

Sonens Claes Tott tog över efter Åke Totts död och satte ytterligare fart på trädgårdsanläggningen. År 1652 föreslås ett omfattande parkprojekt av Jean de la Vallée, son till Simon, och mellan 1654 och 1658 utformade han ritningar som kom att bli grundläggande för hela anläggningens struktur. Arbetena började kort därefter och när Nicodemus Tessin d.ä. år 1661 fick i uppdrag att vidareutveckla anläggningen införlivade han stora delar av det redan genomförda. Tessins barockstil satte dock en ny skala på arbetet – både i bredd och djup.

Vid Claes Totts död 1674 hade anläggningen vuxit till att omfatta ett tiotal fontändammar, en över 500 meter lång kanal (Canalen) som ledde blicken rakt mot Hjälstaviken, samt en monumental barriär av 28 kaskader nedanför slottsbyggnaderna. Hela kompositionen, med fyra parallella alléer, långa siktlinjer, terrasser och en dramatisk terräng, bar tydliga spår av fransk barock – inspirerad av Le Nôtres anläggningar – men anpassad till den svenska topografin. Kaskaderna

påminner till sitt uttryck om samtida projekt i Versailles – men är här placerade i ett förnordiskt landskap och utförda i trä, sten och bly, delvis guldfärgade.

Tessin tog också upp äldre motiv såsom pepinieren (trädkola) och en fågelgård, båda återkommande element i 1600-talets fursteträdgårdar. Hans gestaltningsidéer på Ekolsund skulle senare vidareutvecklas i Drottningholms slottspark, vilket gör Ekolsund till en betydande föregångare i Sveriges trädgårdshistoria.

Vasabörd och dynastisk manifestation

Ekolsunds exceptionella dimensioner var inte en slump. Tottarna räknade sig som släkt med den svenska kungafamiljen, Vasadynastin, och trädgården blev en form av dynastisk självspjuling – en materiell förlängning av blodsband och rang. Slottets utformning, med långa siktlinjer och storslagna vattenanläggningar, skulle manifestera detta släktskap för samtidens adel och hov.

Ekolsund blev därmed både en botanisk satsning och en politisk scenografi. Dendrologiska intressen gick hand i hand med maktens symbolik – en kombination som lade grunden till platsens unika karaktär.

Karl XI, Tessin d.y. och Hårlemans franska omläggning

Efter reduktionen 1682 övertogs Ekolsund av kronan och arbetet fortsatte, nu under ledning av Nicodemus Tessin d.y. tillsammans med trädgårdsarkitekten Johan Hårleman. Runt 1720-talet omformades delar av trädgårdskvarteren i enlighet med nya franska ideal. L. Lindgrens stora karta från 1725 visar denna förändring, liksom en tidig 1900-talskopia.

Särskilt de centrala partierna nära slottet fick tydligare franska drag, med broderiparterrer och mer symmetriska lösningar. Samtidigt fortsatte man underhålla äldre delar – fontäner som Amoureux i huvudparterrens mitt med sina fyra lejonhuvuden i bly och änglagestalter i omgivande bassänger, och Stora språngets fontän, utförd i gjuten brons, fanns kvar ännu 1740-talet enligt topografen Johan Salvius.

Gustav III:s vision – pampighet på papperet

Under Gustav III:s tid planerades ytterligare lyft av Ekolsundsanläggningen. Kungen var mycket intresserad av platsen och önskade sig en pampig park värdig ett kungligt lantresidens. Enligt dokument i Vasasamlingen (1775) föreslogs bland annat tätningar av dammar med torv och sand samt förbättringar av fontäner som Amorrör och Stora språnget.

En särskilt dramatisk idé var att gräva en lång kanal hela vägen från Hjälstaviken, vilket skulle möjliggöra ankomst till slottet med båt från Stockholm. Denna kanal grävdes dock aldrig, utan förblev en skiss – ett uttryck för Gustav III:s starka känsla för scenografi och teatraliska entréer snarare än ett genomfört projekt.

Förfall, pittoresk nostalgi och överlevande strukturer

Efter försäljningen till grosshandlarfamiljen Seton 1786 inleddes en långsam men tydlig förfallperiod. Slottet arrenderades ut, ägarna flyttade till Skottland och trädgårdens underhåll försumrades. Ännu i början av 1800-talet fanns mycket kvar – pennteckningen av C. Bennet från 1841 visar Stora språngets damm med ett

sällskap i roddbåt, och en oljemålning från cirka 1850 visar den igenvuxna men fortfarande läsbara parken, där fint klädda sällskap promenerar bland resterna av barockens geometri.

Vattenparken idag – ett unikt men hotat arv

Det kanske mest anmärkningsvärda är att delar av vattenparkens struktur ännu är bevarad – 400 år efter att de första grävningarna inleddes. Canalen, kaskadernas terrasser, dammsystemen, och de stora axlarna finns fortfarande att spåra i landskapet. Men erosion, nyttjande som soptipp, övergödning och avloppspåverkan har satt sina spår. Vissa dammar har förlorat sin form, andra har vuxit igen, ytterligare några har gått förlorade till åkermark.

Med hjälp av LONA-projektet och nutida kultur- och naturvård har en ny möjlighet öppnats. Ekolsund kan återigen bli ett nav för trädgårdsinnovation – nu med fokus på hållbarhet, biologisk mångfald och kulturmiljövård i samverkan. Här samspelar historia och framtid – precis som Åke Tott och hans efterföljare en gång tänkte sig.

Ekolsunds vattenpark i ett större sammanhang

Ekolsunds slottspark och vattenpark utgör en av Europas mest ambitiösa och välplanerade barocka trädgårdsanläggningar från 1600-talet. Redan innan arbetena vid Drottningholm inleddes hade Ekolsund utvecklats till ett mönsterexempel på barockens vision om att forma naturen genom arkitektur, vatten och perspektiv.

Samtidigt som anläggningar som Fontainebleau, Vaux-le-Vicomte och Versailles växte fram i Frankrike, utvecklades Ekolsund i Sverige som en självständig tolkning av samma idévärld. Fontainebleaus kanaler och Vaux-le-Vicomtes axelstrukturer fungerade som inspiration, men vid Ekolsund åstadkoms en klarhet och skärpa i perspektivföringen som samtida och senare bedömare framhållit som särskilt lyckad.

Ekolsunds anläggning är unik genom sin dubbla struktur: den mäktiga slottsaxeln sträcker sig över två kilometer söderut från slottet, med parterrer, lövsalar och kilometerlånga alléer. Parallellt med denna sträcker sig vattenparken – ett system av ett tiotal dammar, kanaler och vattenanläggningar – som med sin spegling och rörelse förstärker landskapets djup och symmetri. Dessa två axlar tillsammans bildar en parkstruktur av enastående skala och konstnärlig kvalitet.

Med denna dubbla komposition och med en medveten samordning mellan byggnader, vatten, vegetation och topografi framstår Ekolsund som en av de mest avancerade och storslagna trädgårdsanläggningarna i Europa för sin tid. I fråga om perspektivets klarhet och parkens funktionella integration med vattenanläggningarna anses Ekolsund i vissa avseenden ha överträffat sina kontinentala motsvarigheter.

Ekolsund är därmed unikt genom sin kombination av:

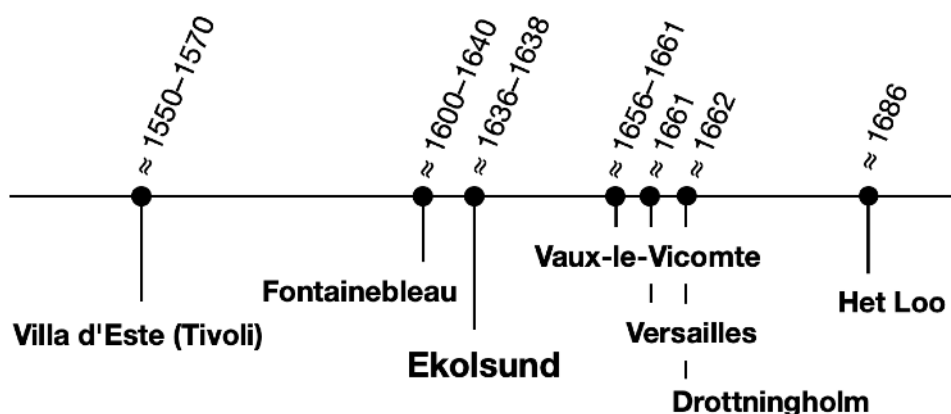
- Tidig och avancerad användning av självtryckssystem för fontäner och vattenkonster.
- Ett komplext system av kanaler, dammar och alléer, utformat för både funktion och skönhet.

- En parkstruktur där formella och naturliga element integrerats över en mycket stor sammanhängande yta.

Restaureringsarbetet 2024–2025 bidrar inte bara till att bevara viktiga ekologiska funktioner utan återupprättar också delar av en europeiskt inspirerad kulturhistorisk helhet. Genom att åter öppna kanaler och dammar och skapa framtida möjligheter att återskapa fontäner och vattenkonster, knyts Ekolsunds anläggning åter närmare sina rötter i den stora europeiska trädgårdskonstens utveckling.

Karta 1688 på Ekolsunds vattenpark

Projektets delar

Restaureringen av Ekolsunds historiska vattenpark har delats upp i tre huvudsakliga delprojekt, var och en med syfte att återställa viktiga delar av parkens ursprungliga struktur och funktion, samtidigt som natur- och kulturvärden bevaras och förstärks. Fokus har legat på att förena hydrologisk funktion med historisk autenticitet och praktisk skötselbarhet. De tre åtgärderna som genomförts är:

1. Rensning och restaurering av Canalen

Canalen, den över 500 meter långa vattenaxeln söder om slottet, rensades från sediment och spontant uppväxt trädmateriäl. Dess historiska bredd, djup och stensättningar frilades och återställdes så långt det var möjligt. Arbetet omfattade även förbättrade skötselvägar, naturvårdsinsatser i form av död ved-högar och installation av nya dräneringsrör. Åtgärden återställde inte bara en central del av parkens struktur, utan också ett viktigt element i det självtrycksbaserade vattensystemet.

2. Restaurering av dammen Stjärnan – “Lycksalighetens ö”

Stjärnan, belägen i den övre delen av vattensystemet och känd för sin centrala ö, rensades från sediment med särskild hänsyn till dess roll som familjegrav för Ekolsunds tidigare ägare. Den historiska vallgravsformen bevarades och markerades tydligare. En ny valvbro installerades för att möjliggöra skötseltransporter, och tidigare översvämningssytor i norr användes som sedimentdeponi. Dammen återfick därmed både sin funktion och sin tydliga form i landskapet.

3. Restaurering av Lilliandammen

Lilliandammen, direkt söder om slottet, återfick sin ursprungliga vattennivå och delvis sin äldre cirkelform. Arbetet krävde avlägsnande av träd, sediment och äldre fyllnadsmateriäl, sannolikt från nedlagda växthus. En äldre Ornäsbjörk – sannolikt Sveriges äldsta – lämnades medvetet kvar, vilket gav dammen en något oval form men samtidigt möjliggjorde pedagogiska vinster kring natur- och kulturhänsyn. Den centrala självtrycksfontänen återinstallerades och pryddes med en symbolisk lilja i aluminium. I samband med detta visualiserades även resterna av dammen Gerben – en nu förlorad del av den historiska vattenparken, vars framtida återställande nu är möjlig.

Projektet perioden löper: 2024-08-01 - 2025-06-30.

Projektnummer: 24109700

Åtgärd 1: Restaurering av Canalen – ryggraden i Ekolsunds vattenpark

Historik och funktion

Canalen vid Ekolsund, över 500 meter lång, utgör en av de mest storslagna komponenterna i den södra axeln av den historiska barockträdgården. Den är inte bara ett visuellt huvudstråk – den har också haft en avgörande teknisk funktion som vattenmagasin för att förse trädgårdens många dammar, fontäner och kaskader med ett stabilt och självtrycksbaserat vattenflöde. Vattnet i kanalen har historiskt matats från de högre liggande skogs- och kärrmarkerna i sydväst, vilket möjliggjorde en avancerad och till stor del självgående hydraulik i anläggningen.

Idén om en lång, axelrät kanal finns med redan i Jean de la Vallées generalplan från 1650-talet. Men faktiska arbeten med att forma en monumental kanal påbörjades omkring 1662, efter att Nicodemus Tessin d.ä. vidareutvecklat planerna. Arbetet leddes då av Clas Tott tillsammans med arkitekten och ingenjören Eric Hofwenius. Enligt vissa uppgifter kan regleringsverken, så kallade munkar, som konstruerades av Hofwenius, ha varit vidareutvecklingar av principer som tidigare formulerats av Olof Rudbeck. Dessa anpassades för Ekolsunds topografi och gjorde det möjligt att med självtryck förflytta vatten mellan olika nivåer i parken.

I reduktionsinventariet från 1683 uppges Canalen ha ett djup på 10 alnar (ca 5,94 m) i sin djupaste del, och 4 alnar (ca 2,38 m) i de smalare partierna. Även om bredden inte anges i text, visar samtida kartmaterial att den bredaste delen – kanalens övre magasin – är upp till 50 famnar (ca 90 meter) bred, och den smalare "skaftdelen" ca 25 famnar (ca 45 meter), vilket sammanfaller med dimensionerna för den samtidigt anlagda dammen Lillian.

Stensättningens roll – stabilitet och kapacitet

Längs kanalens stränder återfinns i dag synliga rester av stensättningar, vilka enligt flera historiska dokument har haft både en dekorativ och en teknisk funktion. Dessa stenstrukturer skapade strandstabilitet och gjorde det möjligt att hålla en hög vattennivå utan att vallarna gav vika – en avgörande detalj i ett så djupt och vattenrikt system. Inför arbetets början kunde några stenar observeras i dagen, men under rensningen visade det sig att stensättningen fanns längs i stort sett hela kanalens längd, även om vissa partier förblivit täckta av sediment i över 300 år.

Särskilt längs asfaltsvägen på kanalens norra kant begränsades arbetet av vägräcket, vilket försvårade grävning på djupet. Det är troligt att även dessa partier bär på stensättning, eventuellt till och med direkt under vägbanken.

Genomförandet av restaureringsarbetet

Restaureringen av Canalen inleddes väster om bron vid Ekolsundsvägen, uppströms. Tack vare en ovanligt torr sensommar kunde vattennivåerna hållas låga, vilket minimerade grumling och möjliggjorde ett effektivt arbete. Grävningen genomfördes i två steg: först med en konventionell grävmaskin längs stränderna,

därefter med en långgrävare som kunde nå sediment längre ut i vattnet, bortom 8 meters radie.

Sediment, stubbar och organiskt material togs upp och placerades på ett närbeläget hygge nordväst om Canalen. Den korta transportsträckan var avgörande för projektets ekonomi och minskade klimatpåverkan.

Längs kanalens södra kant försågs flera diken med nya dräneringsrör för att underlätta framtida skötsel. Dessa ger möjlighet att med traktor årligen klippa ned sly och undervegetation och därigenom förhindra igenväxning.

Naturvårdande insatser och framtida skötsel

Två större faunadepåer av död ved anlades norr om allén som löper parallellt med Canalen. Här samlades grova stammar, ris och stubbar som annars skulle ha fraktats bort. Dessa högar är av stor betydelse för biologisk mångfald – de fungerar som livsmiljöer för insekter, smådäggdjur och groddjur.

Ytorna närmast vattnet samt delen av allén som gränsar till kanalen rensades från sten och stubbar för att underlätta maskinell skötsel. Denna åtgärd är särskilt viktig eftersom många av de växter som etablerar sig i området, såsom asp, slån och olika snabbväxande lignoser, annars snabbt tar över det öppna landskapet. Att hålla området öppet är inte bara en fråga om estetik utan också en åtgärd för att återskapa parkens ursprungliga karaktär.

Sommaren 2024

Hösten 2024

Åtgärd 2: Restaurering av dammen Stjärnan – Lycksalighetens ö

Historik och betydelse

Stjärnan, ibland benämnd Lycksalighetens ö, är en trädgårdsdamm med en central ö – ett motiv som var särskilt populärt i barockens trädgårdskonst och som ofta användes för att skapa sceniska blickfång och upphöjda rum i landskapet. Dammen är placerad i slottets mittaxel, rakt söder om huvudbyggnaden, i linje med Lilliandammen, och är systemets högst belägna punkt – cirka tio meter över Canalen, som utgör den stora vattenreservoaren längre ner i systemet.

Stjärnan anlades under 1660-talet och har i stort sett behållit sin grundform genom århundradena. Enligt historiska uppgifter planerade Clas Tott att låta uppföra voljärer för exotiska fåglar på ön, vilket pekar på dess betydelse som uppvisningsyta. På 1960-talet vigdes ön som begravningsplats för familjen Carl Kempe, ägare till Ekolsund under 1900-talet, vilket än idag ger platsen särskild karaktär och kräver varsam hantering.

Genomförande av restaureringen

Arbetet inleddes med att avverka ett större antal björkar och granar som uppnått avverkningsmogen ålder. Röjningen öppnade upp dammen och synliggjorde dess historiska form, samtidigt som ett större område i väster frigjordes. Detta område användes som uppsamlingsplats för det uppgrävda sedimentet. Av hänsyn till gravöns värdighet och kulturella status beslutades att ingen schaktning eller uppläggning skulle ske på själva ön.

Under grävarbetet påträffades flera större stenar i dammens botten. Dessa bedömdes vara samtida med dammens ursprungliga konstruktion och fick därför ligga kvar. De svaga markförhållandena och stenarnas storlek gjorde det dessutom praktiskt olämpligt att försöka flytta dem.

En träbro från 2007, som ersatt en äldre bågbro, hade vid projektets start kraftigt ruttnat och var inte längre säker att beträda. Denna bro var illa anpassad till platsens estetik och togs bort. Någon dokumenterad historisk förlaga till broform på denna plats är inte känd. Däremot kunde en begagnad trumma med diameter över två meter uppbringas. Denna installerades som en valvbro i norra kanten av dammen, i 90° vinkel mot alléer och parken. Den nya passagen synliggör vattnets väg runt ön och möjliggör framtida transporter för skötsel, såsom gräsklippning, beskärning och slyröjning.

I dammens nordvästra hörn fanns ett lågt parti som återkommande översvämmades på våren. Då området inte ingår i den ursprungliga dammens form, utan snarare störde den vallgravsliknande inramningen, användes platsen som lokal deponeringsyta för det uppgrävda sedimentet.

Hantering av invasiv växtart på ön

På ön rapporterades förekomst av en invasiv växtart som sannolikt införts på 1950-talet, representerad av ett tiotal plantor. Växtens identitet är inte fullt klarlagd. Den

saknar de knallgula blommor som är typiska för den amerikanska skunkkallan (*Lysichiton americanus*), och visar andra karakteristika som tyder på ett hybridiserat ursprung. De övriga arterna och hybriderna finns inte upptagen på invasivlistan men då arten anses som oönskad med risk för spridning, genomfördes ett bortagningsförsök.

Eftersom grävmaskin inte användes på ön gjordes ett manuellt försök att ta bort växten. Rotstammen visade sig dock vara djupt förankrad och högproduktiv. De första vårtecknen med stora blad bekräftade fortsatt tillväxt. Alla borttagna växtdelar samlades och brändes för att förhindra spridning.

Stjärnan hösten 2024

Åtgärd 3: Restaurering av Lilliandammen – kultur, vatten och siktlinjer i balans

Historik och betydelse

Lilliandammen, belägen direkt söder om Ekolsunds slott, är en av de mest avbildade och långlivade vattenstrukturerna i hela trädgårdsanläggningen. På äldre kartor återges den ofta som helt cirkelrund, och enligt inventarier från 1600-talet var dammen försedd med en fontän med "rör i bly och fem mässingsmunstycken" – ett tydligt tecken på dess funktion som både vattenreservoar och dekorativ vattenkonst. Johan Salvius beskriver i sin topografiska skildring från 1741 att fontänen då fortfarande var i bruk, vilket ger en ovanligt lång dokumenterad användningstid för en fontän i svensk barockmiljö.

Dammen anlades troligen under 1660-talet som ett viktigt mellanled i sydaxeln mellan slottsbyggnaden och Canalen, och hade under flera sekler en avgörande roll både tekniskt och gestaltningsmässigt i parkens struktur.

Genomförande av restaureringen

Arbetet inleddes med att ta ned ett tiotal träd vars placering eller hälsotillstånd inte möjliggjorde fortsatt bevarande. Bland dessa fanns två halvdöingar ask och Ornäsbjörk, tre sjuka vitpilar, en al och flera pelartujor. Träden stod samtliga på platser där rotzonerna riskerade att förstöras vid grävarbeten. Borttagningen öppnade upp viktiga siktlinjer – både längs den kilometerlånga vattenparken och från slottets södra fasad – och återgav parken en del av sin historiska öppenhet.

Dammens nuvarande form har i hög grad styrts av en specifik Ornäsbjörk, planterad vid sekelskiftet 1800/1900 – en tid då den ursprungliga barockstrukturens exakta geometri inte längre stod i fokus. Idag är detta sannolikt Sveriges äldsta levande Ornäsbjörk, med dokumenterat ursprung från fyndet år 1767. Av respekt för trädets unika status och vitalitet valdes att bevara det, vilket gjorde det omöjligt att helt återskapa dammens ursprungliga cirkelform. Den valda lösningen – en något oval form – gör det ändå möjligt att ana den äldre geometrin bakom och runt trädet, tillsammans med en närliggande gammal schermin.

Att kombinera kulturhistorisk restaurering med hänsyn till naturvärden har gett platsen ett särskilt värde vid visningar och guidningar. Den berättar om hur olika typer av hänsyn kan vägas samman i praktiken. När björken en dag dör en naturlig död kan dammen återfå sin fulla form – utan att ha förlorat sin koppling till den vård och förståelse som finns idag.

Tre hemlockar vid dammens södra kant kunde stå kvar utan att påverka dammens rundning. De är ovanliga i Uppland och väcker ofta nyfikenhet vid visningar – särskilt när det gäller trädintroduktioner och klimatförändringars påverkan på växtval.

Det visade sig också att stora delar av dammen innan restaureringen varit igenfyllda. Bland det uppgrävda materialet återfanns tegel, glas, porslin och flaskor – sannolikt rester från de växthus som tidigare låg nordväst om dammen och revs under 1900-talet. Dessa fynd är spår av både platsens trädgårdshistoria och praktiska användning som fyllplats.

Vattenkonst, symbolik och framtida möjligheter

Den självtrycksbaserade fontänen i dammens mitt, först restaurerad 2022, fick i samband med detta projekt en ny, mer central roll. Luftningssystemet, som tidigare låg perifert, flyttades in i fontänkonstruktionen, och fontänen försågs med en ny liljeformad utsmyckning tillverkad i aluminium av en lokal smed.

Liljeformen bär både på ordlek – dammens namn är Lillian – och på en symbolisk tradition. Madonnaliljan (*Lilium candidum*) var under barockens tidevarv en blomma laddad med betydelser som renhet, skönhet och kunglig nåd, och dess formspråk är vanligt i tidens trädgårdsdekorationer.

När dammen återfick sin historiska nivå kom det stensatta inloppet att hålla vatten på en nivå ca 30 cm under mark och med ett djup på cirka 70 cm. Därigenom visualiserades också en förlorad del av det ursprungliga dammsystemet – dammen Gerben – som enligt äldre kartor låg mellan Lillian och Canalen. Denna antydning i landskapet öppnar för framtida restaureringsmöjligheter, där ännu en vattenyta kan återställas med fontän eller annan vattenkonst som knyter samman hela parkens vattensystem.

Lilliandammen och dess form och olika källors storlek och form.

Naturvårdsvinster genom restaureringen

Restaureringsinsatserna i Ekolsunds vattenpark har inneburit betydande vinster för naturmiljön.

- Canalen, som tidigare bitvis hade förlorat sin tydliga form och vattenvolym, har nu återfått sin historiska bredd och djup. Vattenytan och volymen är i dag flera gånger större än före projektet.
- Lilliandammen, som under lång tid varit till stora delar igenvuxen och reducerad, har i samband med restaureringen fått tillbaka en nästan fördubblad vattenyta jämfört med tidigare.
- Stjärnans damm, som före arbetet var kraftigt igenväxt och höll mycket begränsad vattenvolym, har flerdubblats i storlek.
- Den ökade vattenvolymen i alla tre delområden stärker parkens naturliga buffertkapacitet och bidrar till effektiv fördröjning och rening av tillrinnande vatten från omgivande marker.
- Rensningen av kanaler och dammar har återskapat en tydligare ekologisk vattenväg med bättre syresättning och habitatförutsättningar för groddjur, småfisk och vattenlevande insekter.
- De restaurerade kantzonerna främjar pollinatörer och andra arter som är beroende av ljusa, öppna vattenmiljöer.
- Observationer under våren 2025 visar på ett kraftigt ökat antal paddor i området, liksom förekomst av salamandrar och fladdermöss kring de öppnade vattenytorna.
- Fågellivet har också förstärkts, med ökad variation av arter knutna till våtmarker och strandskogsmiljöer.
- Dammarna och kanalerna fungerar nu som effektiva fördröjningsytor, vilket minskar belastningen på Hjälstaviken och Ekolsundsviken och slutligen Mälaren.

Projektet har därmed inte bara återställt historiska vattenanläggningar utan också skapat varaktiga förbättringar av den biologiska mångfalden och vattenmiljön.

Riskbedömning

Ett aktivt arbete med riskidentifiering och hantering genomfördes både inför och under projektets genomförande. Nedan följer en sammanställning av de huvudsakliga riskmomenten, de åtgärder som vidtogs samt slutsatserna från respektive område.

1. Genomgrävning av dammarnas tätskikt

Risk:

En känd risk vid restaurering av historiska dammar är att punktera det naturliga tätskiktet av lera i botten, vilket kan leda till att dammen inte längre håller tätt.

Erfarenheter från liknande projekt i Danmark, framförda av Jens Hendeliowitz, påpekade detta som en särskilt viktig aspekt att beakta.

Åtgärd och hantering:

För att minimera risken instruerades maskinförarna särskilt om att undvika genomgrävning av lerlager. Eventuella punktgenomslag åtgärdades direkt genom tätning med lokal Upplandslera. Genomgående syn av arbetet innan avslut säkerställde täthet.

Slutsats:

Ingen skada på tätskikten kunde konstateras under eller efter arbetena. I jämförelse med danska förhållanden visade sig risken vara betydligt mindre i Uppland, sannolikt tack vare den naturligt tätare lerprofilen i området.

2. Nedslamning och påverkan nedströms

Risk:

Att orsaka grumling och slamtransport till nedströms liggande vattenytor, exempelvis Canalen eller Hjälstaviken, hade kunnat påverka vattenkvaliteten i ett system som i vissa delar är intakt sedan 1600-talet. Att minimera utsläpp av grumligt vatten bedömdes därför som en viktig riskfaktor.

Åtgärd och hantering:

Dammarna torrlades inte helt, men vattennivåerna sänktes innan grävarbetet påbörjades. Detta minskade vattenvolymen och därmed risken för omrörning. Deponier placerades så nära arbetsytan som möjligt för att undvika långa transporter i våtmark.

Slutsats:

Metodiken fungerade väl. Inget slam- eller grumlingsrelaterat tillbud noterades under arbetets gång.

3. Kulturmiljö – historiska lämningar och fynd

Risk:

Ekolsund är en plats med mycket rik kulturhistoria. Genomförandet av grävarbeten i trädgårdsparken krävde tillstånd från Länsstyrelsen, där ett av villkoren var att potentiella fornfynd eller kulturhistoriskt värdefulla objekt skulle rapporteras för bedömning innan vidare åtgärd.

Åtgärd och hantering:

Alla deltagare i projektet informerades om gällande villkor, och markägaren – medveten om platsens betydelse – uppmuntrade till noggrann rapportering vid eventuella fynd. Överenskommelse fanns om att eventuella historiska föremål skulle dokumenteras och sparas.

Slutsats:

Inga fynd bedömdes som fornlämningar eller av sådan karaktär att Länsstyrelsen behövde kontaktas. Vissa föremål – såsom läderskor, porslin, glas och hästskor – dokumenterades och förvaras i slottets arkiv.

Miljöbalken 11 kap. 12 § – Bedömning av vattenverksamhetens omfattning och påverkan

Eftersom det aktuella projektet rör sig om en mindre vattenverksamhet, har vi genomfört en bedömning enligt 11 kap. 12 § miljöbalken (MB), som ger undantag från anmälnings- och tillståndsplikt under vissa förutsättningar. Bedömningen grundar sig på att vare sig allmänna eller enskilda intressen bedömdes påverkas negativt av de föreslagna åtgärderna.

Motiv för bedömningen

- **Begränsat avrinningsområde:**
Projektområdet har ett relativt litet avrinningsområde, vilket innebär att vattenföringen i det lilla vattendraget och diket är begränsad. Därmed är påverkan på det omgivande hydrologiska systemet liten.
- **Historiskt anlagda parallella utlopp:**
Redan vid anläggandet av parken anlades ett parallellt dike som bräddutlopp för att hantera höga vattennivåer. Detta system finns kvar och fortsätter att avlasta tryck vid behov.
- **Fördröjning och vattenrening:**
Genom projektet har fördröjningen av vatten i området stärkts, vilket minskar risk för erosion och snabba flöden. Dammen Canalen fungerar samtidigt som en sedimentationsyta och renar jordbruksvatten från näringsämnen. Vattnet som lämnar dammen är därför betydligt klarare än det som tillförs.
- **Ekologisk förstärkning:**
Genom restaureringen av dammarna Lillian och Stora Språnget kommer dessa att hålla vatten större delen av året. Det skapar livsmiljöer för områdets groddjur och stärker den lokala biologiska mångfalden.
- **Riskbedömning kopplad till infrastruktur:**
Riksväg 263 skulle kunna betraktas som en potentiellt känslig punkt. Eftersom projektet i själva verket stärker fördröjningen och minskar snabba flöden, bedöms påverkan på vägen vara försumbar.
- **Hänsyn till vattenlevande organismer:**

Sänkning av vattennivåer har genomförts långsamt och under årets torrare del. På detta sätt har vi undvikit negativ påverkan på befintlig fauna i dammarna.

- Kontrollmöjlighet:

Inloppet till dammarna Gåsen och Stora Språnget kan vid behov stängas av. Då leds vattnet direkt till Ekolsundsviken genom befintliga täckdiken, vilket ytterligare minskar risken för oönskade effekter.

- Kulturmiljöhänsyn:

Projektet har genomförts med stort fokus på platsens kulturhistoriska värden. Särskilt tillstånd har sökts och beviljats av Länsstyrelsens kulturmiljöavdelning innan arbetet påbörjades.

Slutsats

Projektet har inte inneburit negativ påverkan på omgivande markägare, allmänna intressen eller vattensystem. Endast markägaren själv påverkas direkt av verksamheten. Åtgärderna stärker såväl ekologiska som kulturhistoriska värden, utan att orsaka avsevärda störningar i hydrologiska eller biologiska processer.

Kulturmiljö

Arbetet under 2024/2025 års projekt har utförts med stor hänsyn till Ekolsunds unika kulturhistoriska värden. Ingen schaktning har skett djupare än nödvändigt och stor försiktighet har iakttagits för att bevara markens skikt och strukturer. Projektet har genomförts med antikvarisk medverkan av Claes Ellehag, vars källstudier och närvaro på plats bidragit till ett historiskt förankrat genomförande.

Fynd och iakttagelser under 2024/2025

Vid årets arbeten påträffades inga nya kulturhistoriska fynd av större betydelse. I samband med sedimentröjning och markarbeten återfanns, som väntat, mindre mängder av glas, tegel, porslin och läderbitar – sannolikt rester från platsens senare användning under 1800- och 1900-talen, då växthusverksamhet bedrevs nordväst om nuvarande Lilliandammen.

Återskapande av historiska former

En central del av projektet var att återge vattenparkens olika dammar och kanaler deras ursprungliga former och proportioner.

Med utgångspunkt i historiska kartor från 1600- och 1700-talen, tillsammans med kända måttangivelser och nutida sedimentlager, kunde former och flödesvägar återskapas med hög grad av historisk trohet.

Arbetet byggde inte bara på dokumentstudier, utan också på erfarna grävmaskinisters förmåga att tolka förändringar i jordlager, urskilja äldre stensättningar och varsamt återge markens historiska drag.

I samband med restaureringen av Canalen och Lilliandammen framträdde även ett tidigare delvis dolt stensatt dike mellan Canalens utlopp och Lilliandammen.

Dikets tillkomstår är okänt, men dess sneda dragning från Canalens vattenfall mot Lillian, samt dess passage rakt genom den sedan länge igenfyllda dammen Gerben, ger viktiga ledtrådar om vattenparkens historiska utveckling.

Av historiska källor framgår att Gerben var en separat damm inom slottssköks-trädgården, angiven till 45 alnar lång och 18 alnar bred, försedd med en trumma på 147 alnar från Canalens vattenfall och utrustad med ett avancerat system av kopparskruvar, blysättningar och ett breddutlopp med järnstång, enligt 1600-talsbeskrivningen:

“Een wag emellan Lilie och Gerben medh steen Muur på den ene sijdan, och en Trädwerck på den andra sijdan, brede widh Lilie Dammen een Brede Kuur med Skruf, 3 SugeTappar, och een Järn Stångh på.”

Genom årets restaureringsarbete, där sediment avlägsnades och vattennivåerna återfördes till historiskt korrekta nivåer, kan idag både det stensatta diket och det forna läget för dammen Gerben tydligare anas i landskapet.

Detta skapar nya pedagogiska möjligheter att förstå platsens avancerade vattenhushållning och hur anläggningens olika delar en gång samverkade.

Vattenparken som teknisk och historisk anläggning

Claes Ellehag har under projektet aktivt kartlagt vattenparkens historiska struktur och tekniska system. Hans arbete visar på en unik och avancerad anläggning från 1600-talet, bestående av reglermunkar, underjordiska rör, luftningssystem och vattenflödesstyrningar.

Ett särskilt intressant inslag är de historiska pumphusen, ibland belägna högre än de dammar de antogs försörja, vilket tyder på avancerad teknik för att skapa vattentryck. Hypoteser finns om drift genom mankraft, dragdjur eller vädurbaserade trycksystem, men mycket av detaljerna kring deras funktion är idag glömda.

I samband med årets arbeten frilades och synliggjordes grunden till ett av dessa historiska pumphus, beläget sydväst om Lilliandammen. Grunden är känd från kartmaterial från både 1688 och 1775, och slyröjning har möjliggjort att denna viktiga del av anläggningen nu kan tydliggöras i landskapet.

En framtidsdröm från Ekolsunds håll är att en dag återuppföra denna byggnad i en enkel form, som en pedagogisk och historisk återkoppling till parkens ursprungliga vattenförsörjningssystem.

Vetenskapligt intresse och framtida studier

Under projektets gång har intresse väckts från Uppsala universitet, där både professorer och doktorander uttryckt vilja att genomföra inventeringar och studier av Ekolsunds dammar. Anläggningarna är särskilt intressanta då de representerar en över 400-årig obruten markanvändning som vattenreservoarer inom en historisk trädgårdsstruktur.

Till skillnad från många andra nutida vattenvårdsprojekt, där fokus ligger på återetablering av tidigare utdikade våtmarker, är Ekolsunds dammar fortfarande i funktion – men har ändå varit ifrågasatta i samtida miljöbedömningar. Just denna typ av historiskt kontinuerliga, men idag svårklassificerade, vattenmiljöer är ofta förbisedda i forskningssammanhang. Anläggningarna vid Ekolsund erbjuder därmed unika möjligheter till tvärvetenskapliga studier som spänner över hydrologi, kulturhistoria, restaureringsteknik och ekologisk funktion.

Del av ägomätning av Ekolsunds kungsgård av L. Lindgren 1725

Skötselplan

Syfte med en skötselplan är att förenkla vid nödvändiga åtgärder. Det finns inget krav på kontrollprogram från kommun och länsstyrelse men underlättar vid bedömning av åtgärder samt ger en bättre bild av årens underhållsbild.

Inspektion är föreslagen till vår och höst samt vid extremflöden och åtgärder vidtas enligt plan och tidsintervall för tex bottagning av sediment bör överenskommas för bättre bevara kulturvärden men även naturvärden.

Avrinningen från slottsparkens dammar sker till dels direkt till Ekolsundsviken men även via naturreservatet Hjälstaviken och vidare till Ekolsundsviken. Reglering kan ske så att vattenväg väljs om det blir för stora flöden under RV 263 eller i Hjälstaviken. Dialog med förvaltarna är tagen och sker löpande.

I grundskötseln ingår inspektion samt mindre skötselåtgärder för de tekniska installationerna såsom reglermunkar, avstängningsventiler, stensättningar, in- och utlopp samt översilningsytan.

Lillian

Dammens cirkelform är idag halverad och den norra delen består av gräsmatta samt träd. Inloppet är i stort behov av muddring. Dammen har varit syresatt via en luftpump under många år, vilket resulterat i att bottenslammet brutits ner och omkring 70cm djupare bottennivå. Föreslagen form på dammen vid muddring med grävmaskin är oval för att bevara de äldsta ornäsbjörkarna i landet.

Underhållsåtgärder enligt vårdplan: *Lillian inklusive tillopp rensas vart 3:e år.*

Canalen

Stensättningen bitvit finns längs kanterna är till stor del havererad av träd, planterade och spontana. Likaså är igenväxtning och sediment ett problem för att synliggöra den ursprungliga formen av en spade.

Utloppsröret sker numera genom en munk som inte är i botten av dammen så eventuellt skräp kan lättare komma med vilket är viktigt att det rensas.

Utloppsrörets andra ända utmynnar i en hög med större stenar, önskvärt vore om dessa kunde "lyftas på" för att täta underlaget så att ett hoppande porlande vatten återuppträffar istället för dagens osynliga lösning.

Canalen är den viktigaste dammen att hålla med minimal sedimentsnivå för att minimera risken med sediment som sprider sig i tex. Stensatta diket.

Underhållsåtgärder enligt vårdplan: *Kanalen rensas vart 5:e år och muddras vid behov. Röjning vart 3:e år.*

Stora språnget

Utloppsröret leds till en översilningsyta som är vegetationsklädd men som också omfattas av alléträd.

Omgivande gräsytor bör därför klippas flera gånger per år för att hindra erosion samt öka den infiltrerande volymen och fånga upp eventuella föroreningar och fördröja avrinningen. Likaså bör de resterande vitpopplarna bekämpas så den tidigare uppkomna slyskogen inte återkommer.

Då översilningsytan har alléträd i närheten bör dessa träd hälsa iaktas och möjligtvis bör ett ytligt, för att inte skada rötterna vid grävning, rör installeras över allén. Allén består av lindar och de är inte roade av att stå med rötterna blöta.

Underhållsåtgärder enligt vårdplan: *Röjning av sly och stubbskott samt Slåtter*

Checklista vid inspektion

Anläggningsdel	Inspektion	Eventuell åtgärd
Diken, inlopp och utlopp	- Kontrollera att inte skräp, grenar, löv, utfällningar etc. hindrar vattenflödet. - Kontrollera att diken avvattnas efter skyfall. - Kontrollera att inga erosionsspår finns.	- Borttagning av skräp. - Rensning av diken, reglermunk och översvämningssutlopp
Vattendjup och flöde	Kontrollera vattendjupet på strategiska platser, t.ex. vid inlopp och utlopp och jämför med referensnivå	- Borttagning av skräp - Kontrollera översvämningssutlopp
Vegetation	- Kontrollera växtetableringen, framförallt de första åren - Kontrollera att inte ytor som ska vara öppna växer igen med sly - Kontrollera att gräsklippning utförts enligt plan - Kontrollera igenväxning mot strandkant - Kontrollera att vegetationen inte täcker för stor del av vattenytan	- Hjälplantering eller sådd - Ogräsbekämpning - Slyröjning - Markarbete med traktor, grävmaskin eller jordfräs för att hindra igenväxning med t.ex. vass. - Klippning av gräsytor, klipphöjd anpassad efter plats
Reglermunk	- Kontrollera att genomströmningen samt att in- och utlopp fungerar - Kontrollera att brädorna är i god kondition - Kontrollera att det är tätt mellan dämmningsbrädorna - Kontrollera att stängningsanordningen fungerar och är säker	- Ta bort skräp - Ersätt brädorna med nya 2 - 2,5 tum och 3 cm kortade än bredden på det stående röret - Ersätt eventuellt rostiga detaljer
Självttrycksledning	- Kontrollera funktionen på ventilerna - Töm systemet vid frysrisk - Rensa munstycken från skräp - Syna ledningen för eventuella skador där den ligger öppen	

Borttagning av sediment	- Kontrollera att kulturmiljöformer som är synliga - Kontrollera vattendjup	Vid behov, särskilt vid in- och utlopp, eller vart 10:e–vart 20:e år. Särskilt viktigt i uppströms dammar i anläggningen, minskar åtgärdsbehovet
Groddjursmiljöer	- Kontrollera vattennivån, stensättningar bör finnas synliga i kanterna av dammarna - Lämna gärna död ved och stenrösen i miljöerna kring dammarna för att skapa dagviloplatser och övervintringsmiljöer	- Fyll på med död ved och stenmaterial vid omtäckta miljöer i närheten av dammarna och längs öppna diken och naturliga högar - Håll dikeskanterna bevuxna med högt gräs för att skapa skydd mot predatorer samt tillgång till föda

Avvikelser från projektansökan

Projektet har i huvudsak genomförts enligt plan, men vissa anpassningar behövde göras på plats för att hantera oväntade förhållanden.

Vid arbetena med Lilliandammen var det ursprungliga upplägget att använda en normalstor bandgrävare för sedimentupptagning. På grund av de mycket blöta massorna, trots att vattnet sänkts i god tid före arbetet, visade det sig att grävmaskinen inte kunde arbeta effektivt i dammens mitt. Sedimentet var så vattenmättat att det närmast hade karaktär av välling, vilket ledde till att onormalt många skopor krävdes för att fylla ett enda dumperlass. Under transport skvimpade dessutom en del av massorna ut ur dumpern, vilket ytterligare försvårade arbetet och gjorde de ursprungliga transportplanerna till västra upplagsplatsen orealistiska.

För att hantera de svåra förhållandena togs en långgrävare in, och dumpern ersattes av en bandgående Murooka-dumper, som var bättre anpassad för de blöta massorna och kunde arbeta i det känsliga området utan att fastna eller orsaka ytterligare skador.

Sedimentet från Lilliandammen kom istället att deponeras på åkermarken öster om dammen, ett område som under 1600-talet varit en del av Ekolsunds historiska trädgårdsanläggning ("Peruken"), men som sedan 1900-talet används som åkermark.

Under våren 2025 har sedimentet jämnats ut med traktor och harv, och kanterna har harvats för att integreras med omgivande mark. Eftersom materialet torkat bättre än förväntat under vintern, kan anpassningen ske gradvis i takt med markens naturliga konsolidering.

Dessa förändringar har inte påverkat projektets måluppfyllelse, utan ses som praktiska anpassningar inom ramen för projektets syfte.

Oväntade resultat och framtida möjligheter

Restaureringsarbetet har inte bara återställt Ekolsunds vattenpark till sin historiska form och funktion. Under arbetets gång och efter slutförandet har ett starkt positivt gensvar växt fram från både närboende och besökare.

Många passerande har stannat till för att uttrycka sitt beröm, och ibland har det mest oväntade hänt: även de mest skeptiska rösterna i närområdet har gett sitt erkännande för hur väl arbetet respekterat platsens karaktär och förskönat landskapet. Ett enkelt tummen upp från förbipasserande, ett uppskattande ord från en granne, visar att projektets värde är påtagligt även i vardagen.

För verksamheten innebär restaureringen nya möjligheter.

De öppna ytorna och de framtagna vattenrummen har skapat naturliga rum för undervisning, exempelvis för landskapsarkitektstudenter som besökt parken under tidigare år. Arboretets utveckling har också gynnats: nu kan nya träarter etableras med respekt för både kulturhistoriska strukturer och ekologiska krav, vilket skapar en harmonisk helhet där historia och framtid samverkar.

Projektet har därmed lagt grunden för att Ekolsunds vattenpark även i framtiden ska vara en plats för:

- Utbildning och kunskapsöverföring inom kulturmiljö, parkvård och hållbar landskapsförvaltning.
- Visningar och guidningar som lyfter fram både natur- och kulturvärden.
- En fortsatt levande park där samtid och historia samspekar.

Slutord

Restaureringen av Ekolsunds historiska vattenpark under 2024–2025 har varit en insats där respekt för det förflutna och framtidens krav på hållbarhet fått mötas. Genom noggrant planerade åtgärder vid Canalen, Stjärnan och Lilliandammen har både kulturvärden och ekologiska funktioner stärkts.

Projektet hade inte kunnat genomföras utan stödet från **LONA-programmet** (Lokala Naturvårdssatsningen), vars medfinansiering varit helt avgörande för möjligheten att återställa vattenparkens bärande strukturer och vattenflöden.

Ett särskilt stort tack riktas till **Johan Kits** och **Kits Recycling AB**, vars kunnande, flexibilitet och omsorg i det praktiska arbetet varit ovärderligt. Genom samarbete med flera skickliga underentreprenörer kunde arbetet genomföras effektivt och med stor hänsyn till platsens känslighet.

Enköpings kommun tackas för sin positiva hållning till projektet, och ett särskilt tack går till vattenstrategen **Johan Axner**, vars expertis och engagemang stärkt vattenförvaltningens långsiktiga hållbarhet.

Ekolsunds gård förtjänar också ett varmt tack för att generöst ha upplåtit mark för sedimentupplag, vilket möjliggjorde både effektiv logistik och minskad miljöpåverkan.

På forskningssidan har **Claes Ellehags** arbete med att spåra och tolka historiska handlingar kring vattenparkens konstruktion varit av avgörande betydelse.

Länsstyrelsens Kulturmiljöavdelning har genom stöd och tillståndsbete bidragit till att restaureringen kunnat ske i respekt för platsens unika kulturvärden.

Ett stort tack riktas även till alla **besökare** som genom **frivilliga entréavgifter** möjliggjort stiftelsens bidrag till arbetet. Det är ett levande exempel på hur gemensamt engagemang kan skapa långsiktig skillnad.

Tillsammans har vi tagit ännu ett steg i att synliggöra och bevara Ekolsunds unika kombination av konst, natur och historia för framtida generationer.

Men kanske är detta bara början...

Ekolsund drömmer om att återskapa dammarna Gerben och Peruken – och fontänggruppen Amorrör – låter det som en utmaning? Vi drömmer större ändå; *att en dag få låta de 28 praktfulla vattenkaskaderna glittra nedför slottsbranten igen, så som de en gång gjorde på 1600-talet.*

Bilaga

Fotografier i denna rapport och bilaga är tagna av Ekolsunds slott / Nils Lidbaum och dessa bilder finns och bevaras i Ekolsunds slotts digitala arkiv.

Vattenparken LONA del 2 Bilder.pdf

Åtgärder och kostnader LONA.pdf

Medverkande

Namn	Epost	Telefon
Johan Kits Kits Recycling AB	johan@kitscontractor.se	0707-264533
Claes Ellehag Antikvariskt expert	claes08@live.se	076-3704433
Jens Hendeliowitz Kungl. landsskapsarkitekt DK		
Nils Lidbaum Ekolsunds slott	nils@ekolsundsslott.se	070-380 66 60
Johan Axné Enköpings kommun	johan.axner@enkoping.se	

Källor

Otryckta:

Salvius, Lars. Ekolsunds kungsgård, "Beskrifning om Uppland". 1741.
Handskriftsamlingen, Uppsala universitetsbibliotek

Lantmäteriverket. Lantmäterimyndigheternas arkiv: Uppsala län, Husby- Sjutolft sn,
Ägomätning av Ekolsunds kungsgård av H. Barckhus 1688

Lantmäteristyrelsens arkiv. Uppsala län, Husby- Sjutolft sn. Ägomätning av
Ekolsunds kungsgård av L. Lindgren 1725 samt ägokarta från 1914 i samband med
godsets styckning. (lantmäterimyndigheternas arkiv en laga skifteskarta 1912 i stort
sett sammstämmig med 1914 års karta vad gäller trädgårdarna).

Tryckta:

La Théorie et la Pratique du Jardinage, Antoine Joseph & Dezallier D'Argenville,
1747

Nils G. Wollin. Ekolsund Husby-Sjutolft socken. "Svenska trädgårdskonsten" utg. av
Arkitekturminnesföreningen. Del 2. Stockholm 1931

Ekolsunds parkanläggning, Vårdplan och historik, Tomas Lagerström, Torbjörn
Suneson, Anna Tandre, Uppsala 1998.